

กระทู้ถามที่ ๑๑๘ ร.

สภาผู้แทนราษฎร

๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๖

เรื่อง ขอให้ค้นคว้าวิจัยสรรพคุณยาสมุนไพร

กราบเรียน ประธานสภาผู้แทนราษฎร

ข้าพเจ้าขอตั้งกระทู้ถาม ตามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขดังต่อไปนี้

เนื่องด้วยข้าพเจ้าได้รับการร้องเรียนจากรายกรจำนวนมากว่า กระทรวงสาธารณสุขตั้งงบประมาณรายจ่ายส่วนใหญ่พัฒนาแต่ในเมืองไม่คำนึงถึงคนยากจน เมื่อรัฐบาลไม่สามารถตั้งงบประมาณรายจ่ายเพื่อพัฒนาชนบทได้ก็ขอให้ช่วยวิจัยสรรพคุณยาสมุนไพร ให้คนยากจนได้ใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บ จนกว่าจะได้ขยายโรงพยาบาลออกมาสู่ชนบท

ยาสมุนไพรสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสวนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ความสำคัญแก่เหล่าพสกนิกรที่ยากจน จึงทรงพระกรุณาฯ รับเป็นองค์อุปถัมภ์ช่วยคนยากคนจน

กระทรวงสาธารณสุขได้ตั้งงบประมาณด้านวิเคราะห์ วิจัยไว้มาก เพื่อให้รู้สรรพคุณยาสมุนไพร จึงขอเรียนถามว่า

๑. ดันคนทา หญ้านาง ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ มีคุณสมบัติอย่างไร ตัวยารักษาโรคอะไรได้บ้าง เมื่อเริ่มเป็นไข้เหตุใดแพทย์แผนโบราณต้องให้รับประทานก่อน

๒. หญ้าแห้วหมู บอระเพ็ด ไบมะกา ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ ผสมกันบดเป็นลูกกลอน ผสมน้ำผึ้ง มีสรรพคุณอย่างไร หากใช้เป็นยาบำรุงกำลังเจริญอาหาร มีผลอย่างไรบ้าง

๓. สาบแร้งสาบกา เอาต้นมาโขลกเอาน้ำผสมน้ำคาลทรายขาว มีสรรพคุณอย่างไร

๔. น้ำคาลทรายขาวผสมสุรา มีสรรพคุณอย่างไร

๕. กำลั้งวัวเถลิง ไตไม่รู้ล้ม เถาวัลย์เปรียง เต่าหนังแห้ง ดัมแล้วมีสรรพคุณอย่างไร

๖. เปลือกมะรุบ เปลือกแคขาว เปล้าใหญ่ เปล้าน้อย อ้อยแดง ลูกใต้ใบ หนวดปลาชุก ผักขมหิน ผักเลี่ยนผี เม็ดกะเพรา กระชาย หญ้านาง ข่า จึง ชุมเห็ดเทศ ชุมเห็ดไทย ส้มเช้า ส้มป่อย มะขามเปียก ใข้หน้า ใข้ร้างรัง เปลือกจืด เปลือกสะเดา แก่นคูณ เปลือกตะเคียน เปลือกมะขามเทศ เขากวางอ่อน เอ็นกวาง ลึงค์กวางอ่อน อุดพิศ วานหางจรเข้ ดีหมี ดีงูเหลือม ดีหมี กุ่มน้ำ กุ่มบก มะกรูด มะนาว มะกอก ไพล ขมิ้น ใบชา กาแฟ ขมิ้นหัวขึ้น เก็กฮวย ไหลบัว ใข้เนา เปลือกแทน รวงจืด หัวบอน หัวกลอย

ใบบัวบก เทียนชม เม็ดในสะแก ลูกมะเกลือ เสดคพังพอน ฟ้าทลายโจร ผักเป็ดแดง ใบแมงลัก ใบกะเพรา
ดินประสิว น้ำตาลกรวด น้ำตาลทรายแดง ถั่วเขียว ลูกเดือย หัวบุก น้ำผึ้งเดือนห้า มะเฟือง พริกขี้หนู
เกลือ ขอบทราบสรรพคุณเฉพาะตัวแต่ละอย่าง

๗. เพชรสังฆาต ประคำดีควาย สมอเทศ สมอไทย สมอกิเพก สะเดาช้าง พยับเมฆ พยับหมอก
ลิ้นฟ้า สังกะสี มะขามป้อม มะเดื่อ มะดัน ขอบทราบสรรพคุณแต่ละอย่างเฉพาะตัว และเมื่อผสมกัน
จะใช้รักษาโรคได้อย่างไร ขอบทราบรายละเอียด

๘. ยาสมุนไพรจะมีผลข้างเคียงอย่างไรบ้าง ขอบทราบรายละเอียด

๙. ขอให้กระทรวงสาธารณสุขค้นคว้าวิจัยสรรพคุณตัวยาที่สำคัญ เพื่อให้แพทย์ประจำตำบล
และเจ้าอาวาสวัดใช้เป็นตำรายาสมุนไพรใช้รักษาโรคเพื่อการกุศล จะได้หรือไม่ เพราะเหตุใด ขอบทราบ
รายละเอียด

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

นิยม วรปัญญา

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดลพบุรี

พรรคชาติไทย

คำตอบกระทู้ถามที่ ๑๑๘ ร.

ของ นายนิคม วรรณัญญา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
เรื่อง ขอให้ค้นคว้าวิจัยสรรพคุณยาสมุนไพร

ข้าพเจ้า ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ขอตอบกระทู้ถามของท่าน
สมาชิกผู้มีเกียรติ ดังนี้

ข้อ ๑ ต้นคนทา ย่านาง ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ มีคุณสมบัติอย่างไร ด้วยยารักษาโรคอะไร
ได้บ้าง เมื่อเริ่มเป็นไข้เหตุใดแพทย์แผนโบราณต้องให้รับประทานก่อน

ตอบ ต้นคนทา มีสรรพคุณ เป็นยาแก้ไข้ทุกชนิด

ส่วนที่ใช้ ราก ใช้ต้มกินเป็นยาแก้ไข้ทุกชนิดและเป็นยารักษา
อาการท้องร่วง

การทดลอง ในสัตว์พบว่าสารสกัดจากรากและกิ่งมีฤทธิ์ด้านฮีสตามีน
ซึ่งทำให้เกิดอาการแพ้ นอกจากนี้สารสกัดของใบและ
กิ่งมีฤทธิ์ด้านเชื่อมมาลาเรียในหลอดทดลอง

ย่านาง มีสรรพคุณ เป็นยาแก้ไข้ทุกชนิด กระทั่งพิษไข้ ใบใช้ถอนพิษ

ส่วนที่ใช้ ทั้งต้น, ราก, ใบ ใช้รากแห้งครั้งละ ๑ กำมือ (๑๕ กรัม)
ต้มกับน้ำดื่ม โดยดื่มก่อนอาหาร

การทดลอง พบว่าสารสกัดจากรากมีฤทธิ์ด้านเชื่อมมาลาเรียชนิด
ฟัลซิพารัม ในหลอดทดลอง

ข้าวเย็นเหนือ - ข้าวเย็นใต้ มีสรรพคุณ หัวยามีสรรพคุณ แก้เส้นเอ็นพิการ
(ปวดเมื่อยจากการทำงาน) แก้
น้ำเหลืองเสีย

ส่วนที่ใช้ ใช้หัวต้มกับน้ำเอาน้ำดื่ม

เมื่อเริ่มเป็นไข้แพทย์แผนโบราณจะให้ยาผสม เช่น ต้นคนทา ย่านาง เพื่อถอนพิษไข้ก่อนรักษา
อาการอื่น ส่วนข้าวเย็นเหนือ-ข้าวเย็นใต้เป็นยารสจืด ซึ่งช่วยขับปัสสาวะ เป็นการลดไข้อย่างหนึ่ง

ข้อ ๒ หญ้าแห้วหมู บอระเพ็ด ใบมะกา ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ บดผสมกันปั้นเป็นยา
ลูกกลอนผสมน้ำผึ้ง มีสรรพคุณอย่างไร หากใช้เป็นยาบำรุงกำลัง เจริญอาหาร มีผลอย่างไร

- ตอบ ๑. หญ้าแห้วหมู มีสรรพคุณ บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ขับปัสสาวะ
๒. บอระเพ็ด มีสรรพคุณ แก้ไข้ บำรุงกำลัง รักษาอาการร้อนใน เจริญอาหาร
๓. ใบมะกอก มีสรรพคุณ เป็นยาระบาย (การใช้ควรบีบไฟก่อนป้องกันการใช้ท้อง)
๔. ข้าวเย็นเหนียว มีสรรพคุณ แก้น้ำเหลืองเสีย ขับปัสสาวะ
๕. ข้าวเย็นได้ มีสรรพคุณ แก้น้ำเหลืองเสีย ขับปัสสาวะ
๖. น้ำผึ้ง มีสรรพคุณ บำรุงธาตุ เป็นยาอายุวัฒนะ

จากประสบการณ์ของหมอชาวบ้านพบว่าการนำด้วยาดังกล่าวมาผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นยา ลูกกลอนใช้เป็นยาบำรุงกำลังและเจริญอาหารได้ผลดี แต่ยังไม่ปรากฏในรายงานการวิจัย

ข้อ ๓ “สาบแรังสาบกา” เอาต้นมาโขลกเอาน้ำผสมน้ำตาลทรายขาว มีสรรพคุณอย่างไร

ตอบ “สาบแรังสาบกา” มีสรรพคุณ เป็นยาแก้สะพั้นในเด็ก การนำเอาต้นสาบแรังสาบกา มา โขลกเอาน้ำผสมน้ำตาลทรายขาวนั้น ไม่สามารถระบุสรรพคุณให้ทราบได้ เนื่องจากไม่มีระบุไว้ในตำราแพทย์แผนโบราณ และประสบการณ์จากหมอชาวบ้านหลายคนก็ไม่เคยใช้เป็นยารักษาโรคอื่น นอกจากโรคสะพั้นในเด็กโดยนำต้นสาบแรังสาบกาทั้งต้นมาเผาไฟ แล้วนำผ้าอ้อมเด็กมารมควันของต้นสาบแรังสาบกา เมื่อรมควันเสร็จแล้วให้นำมาใช้กับเด็กตามปกติ สามารถรักษาโรคสะพั้นในเด็กได้ (สะพั้น คือ โรคที่เกิดกับเด็ก

สาเหตุ เกิดจากผิวดอกอากาศ คือ อากาศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันทำให้เด็กปรับตัวไม่ทัน

อาการ ชัก, ตัวเขียว, มือกำ, เท้ากำ)

ข้อ ๔ น้ำตาลทรายขาวผสมสุรา มีสรรพคุณอย่างไร

ตอบ น้ำตาลทรายขาวผสมสุราใช้รับประทานมีสรรพคุณ แก้จ้ำในในผู้ใหญ่ที่ฟกช้ำจากการพลัดตกหกล้ม (ตามตำรายาแผนโบราณทั่วไปจะใช้น้ำตาลทรายแดง)

ข้อ ๕ กำลั้งวัวเล็ง โด่ไม่รู้ล้ม เถาวัลย์เปรียง เต่าหนังแห้ง ดัมแล้วมีสรรพคุณอย่างไร

ตอบ สมุนไพรรที่กล่าวมาทั้งสี่ตัวนั้นมีคุณสมบัติเป็นยาถอนพิษไข้ และมีคุณสมบัติเป็นยาขับปัสสาวะด้วย ดังนั้นเมื่อเริ่มเป็นไข้แพทย์แผนโบราณจึงให้รับประทานก่อน เพราะมีความเชื่อว่าเมื่อเริ่มเป็นไข้อุณหภูมิในร่างกายจะสูง เมื่อให้กินยาเหล่านี้เข้าไปจะไปขับปัสสาวะออกก็จะทำให้พิษไข้ลดลง

ข้อ ๖ เปลือกมะรุม เปลือกแคขาว เปล้าใหญ่ เปล้าน้อย อ้อยแดง ลูกใต้ใบ หนวดปลาดุก ผักขมหิน ผักเสี้ยนผี เม็ดกะเพรา กระชาย หญ้านาง ข่า ขิง ขุมเห็ดเทศ ขุมเห็ดไทย ส้มเช่า ส้มป่อย มะขามเปียก ใข้ น้ำ ใข้ ร้างรัง เปลือกจืด เปลือกสะเดา แก่นคุณ เปลือกตะเคียน เปลือกมะขามเทศ เขากวางอ่อน เอ็นกวาง ลิงค์กวางอ่อน อุดพิศ ว่านหางจระเข้ ดีหมู คิงเหลื่อม ดีหมี่ กุ่มน้ำ กุ่มบก มะกรูด มะนาว มะกอก ไพล ขมิ้น ใบชา กาแฟ ขมิ้นหัวขื่น เก็กชวย ไทลบัว ใข้เน่า เปลือกแทน รางจืด หัวบอน หัวกลอย ใบบัวบก เทียนขม เม็ดโนสะแก ลูกมะเกลือ เสดดพังพอน ฟ้าทลายใจ ผักเป็ดแดง ใบแมงลัก ใบกะเพรา ดินประสิว น้ำตาลกรวด น้ำตาลทรายแดง ถั่วเขียว ลูกเดือย หัวบุก น้ำผึ้งเดือนห้า มะเฟือง พริกขี้หนู เกลือ ขอทราบสรรพคุณเฉพาะตัวแต่ละอย่าง

ตอบ สรรพคุณแต่ละอย่างมีดังต่อไปนี้

เปลือกมะรุม เปลือกมีรสร้อน รับประทานเป็นยาขับลมในลำไส้ ทำให้ผายหรือเรอ
 คุมธาตุอ่อนๆ (ตัดต้นลมตีมาก) (จากไม้เทศเมืองไทย หน้า ๔๒๕)

เปลือกแคขาว (เปลือกแคขาวและแคแดง มีสรรพคุณเสมอกัน)

รสฝาด ใช้เปลือกคั้นหรือฝนรับประทานแก้ท้องร่วง, แก้บิด, แก้มูกเลือด
 คุมธาตุ

ภายนอก ใช้ชะล้างบาดแผล

หมอ Bonavia กล่าวไว้ในสรรพคุณยา Indian Pharmacopia ว่าเปลือกแค
 เป็นยาสมาน คุมธาตุ (จากหนังสือไม้เทศเมืองไทย หน้า ๑๒๗)

<u>เปล้าใหญ่</u>	ใบ	รสร้อน	เมาเอียน	สรรพคุณ	บำรุงธาตุ
เปลือกต้นและกระพี้	ดอก	รสร้อน	เมาเอียน	สรรพคุณ	แก้เลือดร้อน
	ผล	รสร้อน	เมาเอียน	สรรพคุณ	แก้พยาธิ
แก่น	ใข้	รสร้อน	เมาเอียน	สรรพคุณ	ขับโลหิตในเรือนไฟ ขับ
					น้ำคาวปลา
					ขับเลือด ขับหนองให้ตก ขับพยาธิไส้เดือน
<u>เปล้าน้อย</u>	ราก	รสร้อน	เมาเอียน	สรรพคุณ	ขับผายลม
ใข้	เปลือกต้น	รสร้อน		สรรพคุณ	ทำให้อาหารงวด ช่วยย่อย อาหาร
	ใข้	รสร้อน		สรรพคุณ	บำรุงธาตุ แก้กันตามตัว

ผล	รสร้อน	สรรพคุณ	ขับหนองให้กระจาย
ราก	รสร้อน	สรรพคุณ	แก้ลมขึ้นเบื้องบนให้เป็นปกติ
แก่น	รสร้อน	สรรพคุณ	ขับโลหิตให้ตก แก้ไข้ใน

(จากหนังสือ ตำราเภสัชกรรมไทยแผนโบราณ ของสมาคมแพทย์แผนโบราณ วัดมหาธาตุ)

สกัดสารจากใบเปล้าน้อยได้สารจำพวก acyclic diterpene alcohol ใช้รักษาโรคแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้ มีชื่อทางการค้า คือ Kelnac^R (จากหนังสือ ยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล หน้า ๒๗๔)

อ้อยแดง มีสรรพคุณดังนี้

ทั้งต้น แก้ปัสสาวะพิการ แก้ขัดเบา แก้ไข้รุ่ม แก้โรคนิว แก้ไอ

ต้น แก้ไข้ตัวร้อน แก้พิษตานซาง บำรุงธาตุน้ำ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เสมหะเหนียว ทำให้ชุ่มชื้นในลำคอ ในอก แก้ไข้สั่มประชวร แก้ไข้จับ บำรุงกำลัง บำรุงหัวใจ ขับน้ำเหลือง แก้ไข้ใน ขับปัสสาวะ รักษาโรคไซนัส

น้ำอ้อย รักษาโรคนิว บำรุงหัวใจ ทำให้ชุ่มชื้นในลำคอ แก้เสมหะ แก้หืดไอ แก้ไข้สั่มประชวร แก้ลมกำเเดา ผายธาตุ ขับปัสสาวะ บำรุงกำลัง เจริญอาหาร เจริญธาตุ

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

๑. ฤทธิ์ต้านมะเร็ง (Anticancer activity)

๒. ฤทธิ์กระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกัน (Immunostimulant)

(จากหนังสือก้าวไปกับสมุนไพร ศูนย์ข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)

ลูกใต้ใบ (Phyllanthus niruri Linn.)

สรรพคุณ ใช้ทั้งต้น ต้มรับประทาน มีรสขมจัด แก้พิษไข้ทุกชนิด ตลอดจนไข้จับสั่น แก้โทษน้ำดีพิการ แก่น้ำดีข่าน แก้พิษตานทรายของเด็ก แก้กามโรค โรคท้องมาน แก้ริดสีดวง

การศึกษาด้านเภสัชวิทยา

มีสารสำคัญโปรแตสเซียม กลอไรด์ ๐.๓๗% และสารขม ๐.๐๓๕% สารขมนี้มีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง สารสกัดมีฤทธิ์กดหัวใจ ขยายหลอดเลือด และลดการเกร็งตัวของกล้ามเนื้อเรียบและยังมีฤทธิ์ในการลดไข้อีกด้วย

การศึกษาด้านคลินิก

พบว่า ลูกได้ใบสามารถจัดสภาวะการเป็นพาหะของไวรัสตับอักเสบบีได้ประมาณกึ่งหนึ่งของผู้ได้รับยา (จากหนังสือ ยาจากสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)

หมวดปลาจุก (หญ้าหมวดปลาจุก)

สรรพคุณ มีรสขม รับประทานแก้ไข้ฟอมเหลือง แก้โลหิต และไข้ทั้งปวง แก้หืดไอ ทำให้รู้รสอาหาร (จากหนังสือไม้เทศเมืองไทย หน้า ๒๑๑)

ผักขมหิน (ผักโขมหิน)

สรรพคุณ ทั้งต้น ไทยใช้เป็นยาแก้ฟกบวม บำรุงโลหิต ขับลม ในประเทศอินเดีย ใช้ปรุงเป็นยาขับปัสสาวะ โรคท้องมาน เยื่อช่องท้องอักเสบ เป็นโรคไต

ราก แก้ลมอัมพาตฤกษ์ เจริญไฟธาตุ ขับเสมหะ และริดสีดวงทวาร (จากหนังสือพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม) และจากหนังสือไม้เทศเมืองไทย หน้า ๓๕๑ กล่าวถึงสรรพคุณของผักโขมหินว่า

ต้น ขับลมให้เรอ, แก้เสมหะ และดีพิการ

ดอก บำรุงโลหิต

ราก แก้ลมอัมพาตฤกษ์, แก่ริดสีดวงทวาร และแก้เสมหะ

ในสรรพคุณแผลงกล่าวว่า ผักโขมหินมีรสเผ็ดร้อน แก้เสมหะ, เจริญไฟธาตุ, แก้ฟกบวมในท้อง
ดอก แก้เสมหะและดับพิษ

ผักเสี้ยนผี

สรรพคุณ ทั้งต้น ใช้ปรุงเป็นยาแก้ฝีในปอด ช่วยขับหนองในร่างกาย หรือทำให้หนองแห้ง แก้ฝีในลำไส้ ในตับ ขับพยาธิในลำไส้ โรคไขข้ออักเสบ ทาภายนอก แก้โรคผิวหนัง และหูอักเสบ

ใบ นำมาพอกแก้ปวดหัว บดกับเกลือทาแก้ปวดหลัง และแก้ปัสสาวะพิการ ใบผสมกับเมล็ด จะเป็นยาขับน้ำเหลืองเสีย หรือนำไปถูตรงบริเวณนั้นให้เลือดเดินสะดวก

ดอก เป็นยาฆ่าเชื้อโรค และฆ่าพยาธิ

ราก แก้โรคผอมแห้งของสตรีเนื่องจากคลอดบุตร และอยู่ไฟ

ไม่ได้ รากผสมกับเมล็ด เป็นยาแก้เลือดออกตามไรฟัน และ
เป็นยากระตุ้นหัวใจ (จากหนังสือพจนานุกรม สมุนไพรไทย
ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม หน้า ๕๐๕)

เมล็ดกะเพรา

ใช้รักษาโรคทางเดินปัสสาวะ (จากหนังสือ ก้าวไปกับสมุนไพร เล่ม ๒ หน้า ๒๑)
เมล็ด เมื่อนำไปแช่น้ำเมล็ดก็จะพองตัวเป็นเมือกขาว ให้ใช้พอกบริเวณตา เมื่อ
ตามีผงหรือฝุ่นละอองเข้าตา ผงหรือฝุ่นละอองก็จะออกมา ซึ่งจะไม่ทำให้ตา
เรานั้นขี้อีกด้วย (จากหนังสือพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม
หน้า ๓๕)

กระชาย

สรรพคุณ เหง้า แก้ปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้ปวดมวนในท้อง แก้บิด
มูกเลือด แก้ปัสสาวะพิการ ขับปัสสาวะ แก้แผลในปาก แก้ฝี
แก้กามตายด้าน บำรุงความกำหนัด ขับระดูขาว แก้มดกิด
บำรุงกำลัง กระตุ้นหัวใจให้เดินสม่ำเสมอ แก้ใจสั้น เป็นยา
อายุวัฒนะ แก้ลม

ใบ บำรุงธาตุ แก้โรคในปากคอ แก้โลหิตเป็นพิษ ดอนพิษ
ต่างๆ นอกจากนี้ตำรายางเล่มยังบ่งสรรพคุณ โดยไม่ระบุว่า
ใช้ส่วนใดดังนี้

แก้โรคอันเกิดในปาก แก้ปากเปื่อย ปากแห้ง ปากแตกกระแหว่ ปากเป็นแผล แก้มดกิด ขับระดูขาว
แก้โลหิตตกทางทวารหนัก รักษาโรคขาดประจำเดือน แก้ลมอันเกิดแก้หทัยขาด แก้ลมในดวงหทัย
แก้ลมแน่นอก แก้ปวดมวน แก้บิด บำรุงกำลัง บำรุงกามารส แก้ใจสั้นหวิวๆ ขับปัสสาวะ

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ราก ฤทธิ์ต้านเชื้อรา (Antifungal activity) สารสกัดด้วย Alcohol และกลอโรฟอร์ม
มีฤทธิ์ต้านเชื้อราได้ดีพอสมควร (จากหนังสือ ก้าวไปกับสมุนไพร เล่ม ๒ หน้า ๑๑, ๑๓)

ในการศึกษาทางด้านเภสัชวิทยา พบว่ามีฤทธิ์ฆ่าเชื้อแบคทีเรียบางชนิด และไม่มีพิษเฉียบพลัน
ในหนูถีบจักร น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับลม ทำให้กระเพาะอาหารและลำไส้เคลื่อนไหวดีขึ้น และช่วย
เจริญอาหารด้วย (จากหนังสือ สมุนไพรและยาที่ควรรู้ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล หน้า ๑๑๒)

หญ้านาง (ย่านาง)

สรรพคุณ ราก แก้ไข้ แก้ไม่ผูก ไม่ถ่าย กระทุ้งพิษไข้ แก้เบื่อเมา แก้เมาสุรา
ดอนพิษสำแดง

ทั้งต้น แก้วไขกลับ

ใบ ถอนพิษ นอกจากนี้ในตำรายาไทยยังได้มีบ่งสรรพคุณโดยไม่ได้ระบุว่าใช้ส่วนใดคือ ถอนพิษสุรา ถอนพิษไข้ แก้วพิษร้อน ดับพิษทั้งปวง (จากหนังสือ ก้าวไปกับสมุนไพร เล่ม ๓ หน้า ๑๕๑)

และจากหนังสือพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม กล่าวถึงย่านางว่า
สรรพคุณ ทั้งต้น นำมาปรุงเป็นยาแก้ไขกลับ

ใบ ใช้เป็นยาถอนพิษ หรือถ้าเรานำมาปรุงผสมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆ จะเป็นยาแก้ไข แก้ไขรากลาก แก้ไขพิษ แก้ไขเซื่องซึม แก้ไขปวดหัวตัวร้อน แก้ไขอีสุกอีใส หัดเหือด แก้ไขสะบัดร้อน รักษาเส้นกระดูก คอแข็ง คางแข็ง เป็นยากวาดคอ แก้ไขฝีดาษ และแก้ไข้ดำแดง

ราก แก้เบื่อเมา กระทุ้งพิษไข้ แก้ไข แก้วมาสุรา ถอนพิษสำแดง แก้ไม่ผูกไม่ถ่าย และถ้าเอาไปผสมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆ จะเป็นยาแก้ไขรากลาก แก้ไขกลับ แก้ไขอีสุกอีใส แก้ไขเหือดหัด แก้ไขทรพิษ แก้ไขสันนิบาต แก้ไขมาลาเรียเรื้อรัง แก้ไขผื่นระดู แก้เลือดแตก เป็นยาบำรุงหัวใจ บำรุงธาตุ แก้วพิษภายในให้ตกสิ้น แก้วโรคหัวใจบวม แก้วกำเดา แก้วลม แก้ไขจับสัน ฯลฯ

ข้อมูลทางคลินิก เมื่อให้สารสกัดใบย่านางด้วยอัลกอฮอล์ ๕๐% แก้วหนูถีบจักร ไม่พบความเป็นพิษ

ข้อมูลทางเภสัชวิทยา มีฤทธิ์ลดการบีบตัวของลำไส้ซึ่งตัดแยกจากลำตัวฤทธิ์นี้ เนื่องจากสารสกัดมีฤทธิ์ต้านฮีสตามีน

ช่า *Languas galanga* (Linn.) Stuntz.

Alpinia galanga (Linn.) Swartz (Syn.). วงศ์ Zingiberaceae

สรรพคุณ ราก แก้วลมปวง กัดเสมหะ และโลหิตภายใน แก้วเหน็บชา แก้วเลือดเสีย แก้วพยาธิ แก้วฟกบวม แก้วกุดทะราด ไข้ท้องขับลมในลำไส้ แก้วอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดท้อง รักษากลาก เกื้ออื่น รักษาอหิวาตกโรค แก้วคัน รักษากลาก และโรค

ผิวหนัง รักษาแผลพุพอง แก้ลมพิษ เป็นยาระบาย
แก้บาดทะยักปากมดลูก รักษาเกลื้อนน้ำมัน แก้ปวดฟัน
แก้ลมพิษ แก้ไข้ป่า

นอกจากนี้ยังมีการใช้โดยไม่ระบุว่าจะใช้ส่วนใดในการรักษาโรคดังนี้

แก้พิษฝี แก้ฟกบวม กินแก้คุณอันบุคคลกระทำ ขับลมบำรุงโลหิต แก้เลือด แก้ชา แก้เสมหะ
ขับโลหิต บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เจริญอาหาร รักษากลากเกลื้อน (จากหนังสือ ก้าวไปกับสมุนไพร
เล่ม ๒)

สารสำคัญ น้ำมันหอมระเหย ซึ่งประกอบด้วย สารหลายชนิด เช่น methylcinnamate
cineol, eugenol, camphor, pinenes, galangin, kaempferol, methyeugenol anethole, linalool,
methylchavicol, cinnamic aldehyde เป็นต้น

มีผู้ศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาพบว่า ข่าเชื่อแบคทีเรียได้ และไม่พบว่าข่ามีพิษเฉียบพลันกับ
หนูถีบจักรแต่อย่างใด

ในการทดลองฤทธิ์ของสารสกัดจากข่าในการฆ่าเชื้อราที่เป็นสาเหตุของโรคผิวหนังหลายชนิด
พบว่า สารสกัดด้วย แอลกอฮอล์ และกลอโรฟอร์ม มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อรา รวมทั้งเชื้อที่เป็นสาเหตุของ
กลาก เกลื้อน (จากหนังสือ สมุนไพรและยาที่ควรรู้ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)

ขิง *Zingiber officinale* Roscoe, วงศ์ Zingiberaceae

สรรพคุณ ราก ทำให้เนื้อหนังสดชื่น ขับลม ทำให้หลอดเลือดโปร่ง เสียง
ไพเราะ เจริญอาหาร แก้ลมในไฟธาตุ จุกเสียด แน่นท้อง
แก้ไข้ แก้พรรดิก แก้ลมพานไส้ แก้นอนไม่หลับ บำรุงธาตุ
บำรุงไฟธาตุ ข่าพยาธิ แก้บิด แก้อุจจาระเหลืองเนื่องจาก
น้ำดีตกลำไส้ แก้โรคตา แก้นิว แก้ท้องเสีย ธาตุพิการ แก้
แน่นหน้าอก แก้เสมหะ แก้ลมอันธพฤษ์ แก้ไอ แก้น้ำมูกไหล
เนื่องจากเป็นหวัด หรือสาเหตุอื่นๆ ช่วยย่อยอาหาร แก้
ปากคอเปื่อย แก้ท้องผูก ลำไส้ใหญ่อักเสบ ต่อต้านการ
อักเสบของเยื่อเมือก แก่ตาและ คั้นน้ำรับประทานขับปัสสาวะ
ลดไข้มาลาเรีย แก้คลื่นเหียนอาเจียน ทำให้ฟกบวมยุบลง
แก้ริดสีดวงทวารหนัก ระวังตรีโทษ แก่दानขโมย ยาอายุวัฒนะ
ประคบแก้ปวดเมื่อยเหน็บชา พอกแก้เส้นเลือดปวดเค็ด

ขจัดยอก ลดความดัน ฟอกแก้หัวล้าน เนื่องจากเป็นฝีม
ไม่งอก

ต้น ขับผายลม แก้กูกเสียดแน่นเฟ้อ แก้นิว บำรุงไฟธาตุ แก้กอ
เปื่อย ช่วยย่อยอาหาร ฆ่าพยาธิ แก้โรคตา แก้บิด แก้ลมป่วง
แก้ท้องร่วงอย่างแรง แก้อาเจียน

ใบ แก้โรคกำเดา ขับผายลม แก้นิว แก้เบาซัด แก้กอเปื่อย
บำรุงไฟธาตุ ช่วยย่อยอาหาร ฆ่าพยาธิ แก้โรคตา ขับลมใน
ลำไส้

ดอก ทำให้ชุ่มชื้น แก้โรคตาและ ฆ่าพยาธิ ช่วยย่อยอาหาร แก้
คอเปื่อย บำรุงไฟธาตุ แก้นิว แก้เบาซัด แก้บิด

ผล แก้ไข้ (จากหนังสือก้าวไปกับสมุนไพร เล่ม ๑)

ชุมเห็ดเทศ (Cassia alata Linn.)

สรรพคุณในตำรับยาไทย

ราก มีคุณสมบัติเป็นยาแก้หิดและสิว แก้โรคผิวหนัง แก้กกลาก
เกลื้อน ยาระบายท้อง แก้ท้องผูก ฆ่าพยาธิตามผิวหนัง
ขับพยาธิในท้อง ถ่ายเสมหะ แก้กษัยเส้น และขับปัสสาวะ
ทำให้หัวใจเป็นปกติ

ต้น ใช้เป็นยาแก้คุดทะราด และกลากเกลื้อน ขับพยาธิ แก้
กษัยเส้น และขับปัสสาวะ แก้ท้องผูก ทำให้หัวใจเป็นปกติ

ใบ ใช้เป็นยาฆ่าพยาธิตามผิวหนัง แก้กกลากเกลื้อน แก้กษัยเส้น
และขับปัสสาวะ เป็นยาระบาย ทำให้หัวใจเป็นปกติ และ
ถ่ายเสมหะ

ดอก ทำให้ผิวหนังดี มีสีมีย และเป็นยาระบาย

เมล็ด แก้ท้องผูก แก้โรคผิวหนัง และขับพยาธิ

ทั้งต้น ขับพยาธิในลำไส้ ถ่ายพิษ ดานทราง และแก้ซาง

(จากหนังสือ ก้าวไปกับสมุนไพร เล่ม ๑)

ชุมเห็ดไทย (Cassia tora Linn.)

ทั้งต้น เป็นยาระบายอ่อนๆ ขับปัสสาวะ ขับพิษเสมหะ แก้โรค
ผิวหนัง แก้ไข้ แก้เสมหะ แก้กุดทะราด แก้ตานซาง

ต้น เป็นยาระบายอ่อนๆ แก้อ
 ใบ เป็นยาระบาย แก่โรคผิวหนังต่างๆ ขับปัสสาวะ บำรุงประสาท
 แก่เมาเห็ด
 ผล แก่ฟกบวม
 เมล็ด รับประทานให้ชุ่มคอ บำรุงหัวใจ ทำให้วังนอนและหลับได้
 แก่กระษัย แก่ปัสสาวะพิการ ขับพยาธิในเด็ก แก่ไข้
 แก่เสมหะ แก่หืด แก่กุดทะราด รักษาโรคผิวหนัง แก่ท้องผูก
 แก่ฟกบวม บำรุงไต ขับปัสสาวะ

สรรพคุณ โดยไม่ระบุส่วนที่ใช้ว่า แก่ไข้เพื่อวาโยและเสมหะ แก่หืด และ
 กุดทะราด แก่ฟกบวมต่างๆ แก่दानทราง ท้องขึ้น แก่นอนมิหลับ
 ยาระงับประสาท ระบายท้อง (จากหนังสือ ก้าวไปกับสมุนไพร เล่ม ๓)

ส้มเช้า ไม่มีต้นจำพวกสลัดได มีรสเปรี้ยวตอนเช้า พอสายก็จางหายไป

ใบ รสเปรี้ยว สรรพคุณ โขลกตำพอกปิดฝี แก่ปวด บวม ถอนพิษ
 ยาง รสเปรี้ยว สรรพคุณ ขับพยาธิ แก่จุกเสียด แก่ท้องมาน แก่บวม
 แก่น้ำมื่อย่อย ไข้ป่าเรื้อรัง ขับน้ำย่อยอาหาร
 ระบายอ่อนๆ (จากหนังสือ ตำราเภสัชกรรม
 ไทยแผนโบราณ วัดมหาธาตุ)

ส้มป่อย

ต้น แก่น้ำตาพิการ
 ใบ รสเปรี้ยว แก่โรคตา ชำระเมือกมันในลำไส้ ถ่ายเสมหะ แก่บิด
 ฟอกล้างโลหิตระดู
 ดอก แก่เส้นพิการให้บริบูรณ์
 ผล แก่น้ำลายเหนียว ขับเสมหะ เป็นยาถ่ายทำให้อาเจียน แก่รังแค แก่ไข้
 จับสั้น แก่โรคผิวหนัง

ราก แก้ว

เมล็ด กั่วให้กรีดมดให้ละเอียด ทำยานัตถุ์ ทำให้จาม

(จากหนังสือ ตำราเภสัชศึกษา เซาว์น กสิพันธ์)

มะขามเปียก

เป็นยาแก้ท้องผูก เป็นยาระบาย ขับเสมหะ ช่วยลดอุณหภูมิในร่างกาย ลดการกระหายน้ำ หรือใช้เนื้อมะขามผสมกับข่าและเกลือพอประมาณ เป็นยาขับเลือดลม แก้ก้นนิบาด หน้าเพลิง

ไข่น้ำ เป็นชื่อภาษาไทย ภาษาอีสาน เรียกว่า ไข่ผ่า

สรรพคุณ เป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงเส้นเอ็น

ไข่วางรัง จัดเป็นสัตว์วัตถุ เป็นไข่ที่แม่ไก่ไม่ฟักให้เป็นตัว

สรรพคุณ นำไปต้มกิน เป็นยาบำรุงกำลัง

เปลือกจืด ภาษาอีสานเรียกว่า เปลือกคันรางจืด จากประสบการณ์ชาวบ้าน

สรรพคุณ เป็นยาถอนพิษต่างๆ เช่น พิษจากการเมื่อเห็ด เบื่อหอย เมาสุรา วิธใช้ นำเปลือกคันรางจืดมาฝนกับน้ำชาวจ้าวรับประทาน

เปลือกสะเดา

สรรพคุณ แก้บิดมูกเลือด (จากตำราเภสัชศึกษา และจากไม้เทศเมืองไทย)

แก่นกุน

สรรพคุณ แก่นสดหรือตากแห้ง ใช้เป็นยาขับพยาธิไส้เดือน

(จากหนังสือ พจนานุกรม สมุนไพรไทย)

เปลือกตะเคียน

เปลือกรวมกับเปลือกต้นมะเกลือปิ้งไฟให้เหลืองใส่ทิ้งไว้ในกระบอกน้ำตาลสดรุ่มขึ้น ก็จะทำให้น้ำตาลใสมีรสขมเล็กน้อย เกิดฟอง และเกิดแอลกอฮอล์ขึ้นรับประทานทำให้มีเม

เปลือกมะขามเทศ

สรรพคุณ เปลือกต้มเอาน้ำผ่าคชะล้างบาดแผลเป็นยาสมาน และรับประทาน เป็นยาคุมแก้ท้องร่วง

เขากวางอ่อน

สรรพคุณ เขาและนอเป็นยาคับพิษทุกอย่าง แก้วร้อน ถอนพิษสำแดง ในแพทย์ ตำบลดกล่าวว่เขากวางอ่อนเล็กน้อยเป็นยาบำรุงกำลัง ทำให้เกิดกามคุณ โดยมากใช้คองสุรารับประทาน

เอ็นกวาง ไม่ปรากฏชื่อในตำราสมุนไพร

ลิงค์กวางอ่อน ไม่ปรากฏชื่อในตำราสมุนไพร

อุตพิต (มะโหรา จังหวัดจันทบุรี)

สรรพคุณ หัว ใช้เป็นยาแก้เถาตานในท้อง กัดฝ้าหนอง สมานแผล หรือใช้หุงเป็นน้ำมันใส่แผล หรือปิ้งไฟใช้กินได้

กาบ นำไปหั่นให้ละเอียดใช้คองกินเป็นอาหารผักก็ได้

ก้านใบ ลอกเปลือกออกใช้แกงส้มแบบเดียวกับแกงบอนได้

ราก จะมีฤทธิ์เป็นยากระตุ้น รักษาโรคริดสีดวงทวาร ใช้กินกับกล้วย รักษาโรค ปวดท้อง หรือใช้ทาภายนอก และกินรักษาพิษงูกัดได้

(จากพจนานุกรม สมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

ว่านทางจระเข้

สรรพคุณ น้ำยาจากใบ ราก และเหง้าใช้เป็นยา

น้ำยางจากใบ นำไปผสมกับสารส้มกิน รักษาโรคหนองใน

ใบ ใบใบจะให้ยาคำที่มีสารไกลโคไซด์ พวก anthraquinone ซึ่งมี barbaloin (aloe-emodin anthrone C-10 glucoside) ยาคำนี้ใช้เป็นยาระบาย เป็นยาถ่าย จะออกฤทธิ์ที่ลำไส้ใหญ่ ส่วนรากจากใบนั้นใช้รักษาแผลไฟไหม้ การอักเสบของผิวหนัง รักษาแผลที่เกิดจากการไหม้ของการเอกซเรย์ หรือใช้ผสมกับขี้ผึ้ง ใช้ทาผิวหนังที่ถูกแสงแดดจนทำให้ผิวหนังไหม้เกรียม และป้องกันรังสี รักษาอาการคัน ใช้วันรักษาฝ้า จุดด่างดำบนใบหน้า ส่วนใบสดๆ ใช้ผ่านหนา แล้วทาปูนแดงแล้วใช้ปิดขมับ รักษาอาการปวดศีรษะ ทำให้เย็นดูดีพิษ

รากและเหง้า นำไปต้มกินรักษาโรคหนองใน

(จากพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

ดีหมู (ดีหมูป่า)

ลักษณะเล็กกว่าของสัตว์อื่นๆ สีขุ่นมัว (ดีสัตว์ต่าง ๆ ที่โบราณใช้เป็นยากันมาแต่ดั้งเดิมจนบัดนี้ คือ ดีหมูป่า, ดีงูเห่า, ดีจระเข้, ดีโคเถื่อน, ดีค่าง, ดีกาน้ำ, ดีตะพานน้ำ)

ประโยชน์ทางยา ตามสรรพคุณยาโบราณกล่าวว่า น้ำดีสัตว์มีรสขมหวาน ดับพิษภายใน แก้พิษเพื่อคลั่ง, สติลอย, คาลอย, บำรุงน้ำดี, ขับรสาให้แล่นทั่วตัว, ทำให้หัวใจชุ่มชื้น

(จากหนังสือไม้เทศเมืองไทย)

ติงเหลื่อม

ดี รสขม แก้พิษตานทราง แก้กตาและ ตามัว ตาฟาง ตาแดง แก้ปวดตา บำรุงน้ำดี ใช้
เหน็บทวารหนักเด็ก อุจจาระจะออกมา

ติงเหลื่อม ลักษณะแบนและยาว ปลายขั้วโตกว่าคันทิ้ง (จากไม้เทศเมืองไทย)

ดีหมี (สัตว์วัดดู)

ลักษณะ ต้นขั้วเล็กกว่าปลายขั้วเล็กน้อย กล้ายคึจรเซ้ แต่ไม่มีพังผืด เนื้อใส ส่องดูที่แดด
คล้ายกระจกเป็นเงาเหลือง

สรรพคุณ กระจายเลือดคั่ง สำหรับบุคคลที่เข้าชอก เนื่องจากตกต้นไม้ หรือตกจากที่สูง
หรือถูกของแข็งกระแทก ทำให้ฟกช้ำก็ดี (จากไม้เทศเมืองไทย)

ดีหมี มีสีดำ แก้ไขเพื่อตีฟิการ บำรุงน้ำดีช่วยย่อยอาหาร ทำยาให้แล่นเร็ว ๆ

(จากหนังสือตำราเภสัชศึกษา เซาว์น กสิพันธ์)

ดีหมี (พืชวัดดู)

สรรพคุณ แพทย์ตามชนบทใช้เนื้อไม้ ซึ่งมีรสขม เป็นยาระงับความร้อน, ดับพิษไข้
แก้ปวดศีรษะ ขับเหงื่อ (จากหนังสือไม้เทศเมืองไทย)

กุ่มน้ำ

ตามสรรพคุณยาโบราณกล่าวว่า ใบขับเหงื่อ ดอกแก้เจ็บตา และในลำคอ ลูกแก้ไข้
เปลือกแก้สะอึก, ขับผายลม, กะพี้ แก่ริดสีดวงทวารหนัก, แก่นแก่นิว, รากขับหนองให้ละลาย

แพทย์ตามชนบท ใช้เปลือกปรุงเป็นยาขับเหงื่อ, ขับผายลม บางจังหวัดใช้รากปรุงเป็น
ยาบำรุงธาตุ (จากหนังสือไม้เทศเมืองไทย)

สรรพคุณ ใบ มีกลิ่นหอม รสชาดขม ใช้ต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้ไข้, ยาเจริญอาหาร
ยาบำรุง ขับพยาธิ แก้ปวดเส้น โรคไขข้ออักเสบ เป็นอัมพาต ขับเหงื่อ
ใช้ภายนอกเป็นยาถอนพิษให้เลือดมาเลี้ยงให้ทั่ว

เปลือก ใช้เป็นยาระงับพิษทางผิวหนัง เป็นยาบำรุง แก้ไข้ ขับนิ่วในทางเดิน
ปัสสาวะ ขับน้ำดี ขับน้ำเหลืองเสีย และเป็นยาแก้อาเจียน

(จากหนังสือ พจนานุกรมสมุนไพร ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

กุ่มบก

ตามสรรพคุณ ยาโบราณกล่าวว่า

ใบ ขับลม และฆ่าแม่พยาธิ เช่น พอกตะมอย และทาแก้เกลื้อนกลาก
เป็นต้น

เปลือก รสร้อน ขับลม แก้นิว, กระทบ ทำให้ขี้หูแห้ง

แก่น แก้วริดสีดวง ผอม เหลือง

ราก แก้มานกษัย อันเกิดแต่กองลม

ในแพทย์ตำบลดกล่าวว่

เปลือกร้อน แก้ม ปวดท้อง ลงท้อง กุมธาตุ

แพทย์ตามชนบท ใช้เปลือกปรุงเป็นยาสกัดคัดลม ขับผายลม, บางชนบทใช้ แก้วม บำรุงธาตุ กระตุ้นเตือนลำไส้ให้บีบย่อยอาหาร และบำรุงหัวใจ ใช้ทาภายนอก แก้วโรคผิวหนัง มีคุณสมบัติกับเปลือกมะขุม และเปลือกกุ่มน้ำ (จากหนังสือไม้เทศเมืองไทย)

มะกรูด

สรรพคุณ ใบ ใช้ใบสด นำมาปรุงกับอาหารช่วยดับกลิ่นคาว

ผล ใช้ใบสด นำมาประกอบอาหาร หรือนำมาดองใช้เป็นยาฟอกเลือดในสตรี ขับลมในลำไส้ ขับระดู แก้มจุกเสียด แก้วโรคลักปิดลักเปิด และใช้บำรุงประจำเดือน หรือใช้ผลสด นำมาผิงไฟให้เกรียมแล้ว ละลายให้เข้ากับน้ำผึ้ง ใช้ทาเส้นให้กับเด็กที่เกิดใหม่ เป็นต้น (จากพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

มะนาว

สรรพคุณ ใบ ใช้ใบสดประมาณ ๑๐-๑๕ กรัม นำมาต้มเอาน้ำใช้กินใช้เป็นยาแก้ไอ ละลายเสมหะ แก้วท้องอืด ท้องเสีย ช่วยขับลม และทำให้เจริญอาหาร เป็นต้น

ผล ใช้ผลสด นำมาคั้นเอาน้ำกิน หรือกินสด เป็นยาแก้กระหาย แก้วร้อนใน บำรุงธาตุ เจริญอาหาร แก้วเลือดออกตามไรฟัน และถ่ายพยาธิ หรือ ใช้ผลดองเกลือจนเป็นสีน้ำตาล ใช้เป็นยาขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ เป็นต้น

เปลือกผล ใช้เปลือกผลแห้งประมาณ ๑๐-๑๕ กรัม ต้มเอาน้ำกิน เป็นยาแก้จุกเสียดแน่นท้อง แก้วปวดท้อง ขับเสมหะ บำรุงกระเพาะอาหาร ขับลม เป็นต้น

ราก ใช้รากสด ประมาณ ๑๕-๓๐ กรัม นำมาต้มเอาน้ำกิน เป็นยาแก้ฟกช้ำ

จากการถูกกระแทก หรือจากการหกล้ม แก้วปวด และแก้พิษสุนัขบ้ากัด
เป็นต้น

คำรับยา ๑. แก้กะหายน้ำ คอแห้ง ไม่มีเสียง ให้ใช้ผลสด นำมาคั้นเอาน้ำประมาณ ๑
ถ้วยชา และผสมกับเกลือ น้ำตาลทราย ในปริมาณที่พอเหมาะ จากนั้นก็นำมาชงกับน้ำอุ่น หรือใช้ผสมกับ
น้ำแข็งรับประทาน

๒. เมื่อถูกแมงป่องต่อย หรือตะขาบกกัด ให้ใช้ผลสดคั้นเอาน้ำทาบริเวณที่ถูกกัด

๓. กลืนไส้ อาเจียน เป็นลม ให้ใช้เปลือกผลสด นำมาขยี้ผิวสุดคม

๔. ปวดฝี ให้ใช้รากสด นำมาฝนกับสุราแล้วใช้ทา

(จากหนังสือ พจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบุรณธรรม)

มะกอก

ประโยชน์ สมุนไพรในบ้านเรากล่าวว่าใช้ผล, เปลือก, ใบ, ยาง เนื้อผลมะกอกมีรส
เปรี้ยวฝาด, หวานชุ่มคอ, บำบัดโรคธาตุพิการ โดยน้ำดีไม่ปกติ และมีประโยชน์แก้โรคบิดได้ด้วย
นายแพทย์ Atkinson กล่าวว่า น้ำคั้นใบมะกอกให้หยอดหูแก้ปวดหูดี, ผลมะกอกรับประทานแก้โรค
ขาดธาตุปูน หรือแก้เลือดออกตามไรฟัน (Anti-scorbutic) ได้ดี และใช้เป็นเครื่องปรุงอาหาร

ตามสรรพคุณยาโบราณกล่าวว่า

ผลมะกอกสุก รสเปรี้ยวอมหวาน รับประทานทำให้คอชุ่ม แก้กะหายน้ำได้ดี
เช่น ผลมะขามป้อม

เปลือก รสฝาด เย็น เปรี้ยว คับพิษกาฬ แก้อ่อนในอย่างแรง แก่ลงท้อง
ปวดมวน แก่สะอึก

เม็ดมะกอกสุก สุมไฟให้เป็นถ่าน, แชน้ำเอาน้ำรับประทานแก้อ่อน, แก่หอบ
แก่สะอึกดีมาก (จากไม้เทศเมืองไทย)

ไพล

ตามสรรพคุณยาโบราณกล่าวว่า

ใบ แก่กรั่นเนื้อตัว, แก่เมื่อย

ดอก กระจายเลือดอันเป็นลิ่มเป็นก้อนอยู่

ราก แก่เลือดกำเดาออกทางจมูก แก้อาเจียนโลหิต

หัว ขับระดูประจำเดือนสตรี

แพทย์ตามชนบท ใช้หัวฝนทาแก้ฟกบวมเคล็ดขอก น้ำคั้นจากหัวไพลผสมเกลือสด
๑ ช้อนโต๊ะ รับประทานเป็นยาถ่าย แก้บิด ไม่เป็นอันตรายต่อลำไส้เลย

- น้ำคั้นหัวไพล ผสมการบูร น้ำมันเบนซิน ใช้ทาแก้เหน็บชา ชนิดบวมดี

- ใช้หัวใจลกพอกบาดแผล เป็นยาสมานแผลดีมาก
- หัวไหลหมกไฟคั้นเอารับประทานแก้บิด

ทางภาคอีสาน ใช้หัวไหลหั่น ๗ แวน รับประทานเป็นยาขับลมในลำไส้ดีมาก

ขมิ้น ขมิ้นหัว, ขมิ้นแกง, ขมิ้นหยวก (เชียงใหม่) ขมิ้น (กลาง)

สรรพคุณ เหง้า ใช้รักษาแผลในลำไส้ เจริญอาหาร ขับลม คลายกล้ามเนื้อเรียบใน ลำไส้ที่เกร็งตัว บรรเทาอาการวิงเวียน ไม่สบาย มีฤทธิ์ต้านไวรัส ระวังเชื้อ รักษาโรคผิวหนัง คมแก้หวัด ผื่นคัน เป็นยาบำรุง รักษากลากเกลื้อน ระวังอาการชัก ขับปัสสาวะ ลดไข้ ฆ่าเชื้อพยาธิ ป้องกันโรคหนองใน อาการฟกช้ำ รักษาแผลสด แก้ท้องขึ้น บรรเทาอาการท้องขึ้น ทำให้ผายลม รักษาไข้ผอมเหลือง ไข้ท้องมาน รักษาพิษ เสมหะ และโลหิต ใช้เป็นยาขัดฟัน รักษาแผลในกระเพาะอาหาร, รักษาฟัน แก้หญิงที่ตกโลหิต รักษาโลหิตออกทางทวารหนักและเบา นอกจากจะใช้เดี่ยว ๆ แล้วขมิ้นยังเป็นส่วนผสมของตำรับยาสมุนไพร รักษาโรคต่างๆ คือ เหง้าจะมีส่วนผสมของน้ำมันมะพร้าว ใช้เป็นยาสมานแผลสด และผลดลอก หรือใช้ผสมกับยานวดเพื่อคลายเส้น ยาคุมธาตุ รักษาเคล็ดขัดยอก รักษาชันนะตุในเด็ก บรรเทาอาการปวดฟันและเหงือกบวม น้ำกัดเท้า ส่วนในเหง้าขมิ้นนั้นจะมีสารสีเหลือง ซึ่งเราเรียกว่า Curcumin และ Resin นอกจากนี้ ยังมีน้ำมันหอมระเหยประมาณ ๕% ซึ่งประกอบด้วย borneol, camphene, zingerene 1, 4-cinrol, sabinene และ phellandrene สารที่อยู่ภายในหัวขมิ้นเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการทดสอบกรดบอริกที่มีในผงขุรสปลอม

ใบ ใช้ผสมกันกับยานวดเพื่อคลายเส้น ใช้ผสมทำเป็นยาอายุวัฒนะ รักษา มะเร็งริดสีดวงทวาร ปวดมวน รักษาขาง ผิดาย และชัก อาการไข้ รักษาผมที่หงอก ผมร่วง ผมคัน รักษาผดผื่น ท้องอืด ท้องเฟ้อ รักษาแผลโรคผิวหนัง ผื่นคัน บำรุงผิว รักษาอาการท้องเดิน ปวดท้อง ธาตุพิการ อุจจาระเป็นมูกโลหิต ลดอาการบวม รักษาไข้ปวดหัวตัวร้อน สารพัดไข้ ปวดศีรษะ รักษาภาพ รักษาพิษสำแดง-ของแสลง รักษาฝี บิดคานทราง ถ่ายท้อง ท้องเดิน ท้องร่วง ลดการขับปัสสาวะ รักษา มูกโลหิต โลหิตเน่า ขับน้ำคาวปลา ดับห้ามโลหิตจากทวารทั้ง ๕ หรืออาเจียนเป็นโลหิต ผสมยารักษา โรคเกี่ยวกับกระเพาะอาหารและลำไส้ ปวดเมื่อยตามร่างกาย บำรุงน้ำนม เป็นฝี โรคนองใน เขาขัด รักษาอาการลมวิงเวียน โรคปวดในข้อ โรคเหน็บชา กลืนเหียน จุกเสียด และลมขึ้นสูง โรคประสาท ผสม ยาทาฬ รักษาแผลเรื้อรังเน่าร้าย ผอมแห้งอยู่ไฟไม่ได้ โรคกฐัน ทำน้ำมันสตรีให้บริสุทธิ์ ขับปัสสาวะ ในสตรี รักษาอาการปวดขมวม ท้องขึ้นลงท้อง อันเกิดจาก วาโยธาตุกำเริบ

ตำรับยา

- แ่งขมิ้น ให้คัดเอาแ่งขมิ้นขนาดพอควร นำมาล้างให้สะอาดแล้วตำให้ละเอียด คั้น

เอาแต่น้ำ เจือน้ำสุกเท่าตัวนำมากินครั้งละประมาณ ๒ ช้อนโต๊ะ วันละ ๓-๔ ครั้ง หรือเคี้ยวเกลือเล็กน้อยให้
กินง่ายขึ้น รักษาอาการท้องร่วง, บิด

- ผงขมิ้น ให้ใช้ผงขมิ้น ๑ ช้อนโต๊ะ นำมาผสมกับน้ำมันมะพร้าว หรือน้ำมันหมู
๒-๓ ช้อนโต๊ะเอามาเคี้ยวด้วยไฟอ่อน แล้วคนให้ทั่วจนเป็นสีเหลือง แล้วใช้น้ำมันที่ได้ใส่แผลหรือจะใช้
พอกตามบริเวณที่เป็นแผลและยังใช้รักษาอาการเคล็ด

- หัวขมิ้น ให้นำหัวขมิ้นมาขูดเอาเนื้อขมิ้น ทาบบริเวณที่ยุบกด จะทำให้หายคันและคุ่ม
ยุบไป (จากตำราสรรพคุณสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

ใบชา ใบ นำมาต้มเคี้ยวเอาน้ำกิน มีฤทธิ์ช่วยกระตุ้น ทำให้กระชุ่มกระชวย ไม้่ง่วง
และยังมีฤทธิ์ฝาดสมานใช้รักษาอาการท้องร่วง ร้อนใน กระหายน้ำ และ
รักษาอาการปวดเมื่อยตามร่างกายได้ดี บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น นอกจากนี้
ใบยังใช้ใส่ลงในโรงศพเพื่อดูดกลิ่นจากศพ

ใบอ่อน จะมีรสฝาด หอม หวาน ใช้ยากินอร่อยมาก นอกจากนี้แล้วยังนำมา
ปรุงแต่งและอบกลิ่นเป็นใบชา

กากชา ใช้พอกแผล สำหรับแผลที่ถูกน้ำร้อนลวก จะทำให้ตกตะกอนโปรตีนที่
เป็นพิษ และช่วยดูดกลิ่น

กากเมล็ด จะมีสารซาโปนิน (Saponin) มีคุณสมบัติล้างสิ่งต่างๆ ได้สะอาดดีมาก
และยังใช้สระผมล้างสิ่งสกปรกออกจากผม นอกจากนั้นแล้วน้ำมัน
ที่ติดกากเมล็ดยังช่วยทำให้เส้นผมชุ่มชื้นเป็นมันอีกด้วย

กิ่งและใบ นำมาชงแก้วๆ ใช้รักษาอาการพิษของยาอันตรายที่เป็นแอลกอฮอล์
ต่างๆ และยังใช้ทำน้ำยาสมานของกระดูกแทนนิก ใส่แผลไหม้พอง

อื่นๆ ใบอ่อนที่นำมาปรุงแต่งอบกลิ่นเป็นใบชา ยังส่งไปขายเป็นสินค้าตามต่างประเทศ ใน
ประเทศไทยเราเรียกว่า ดันเมียง ส่วนมากทางภาคเหนือเป็นที่รู้จักกันมานาน ใบเมียงนี้นำมาหนึ่งแล้วหมัก
กับเกลือ ทำเป็นค้ำๆ ไซ้หมัก ทำให้คอชุ่ม รักษาอาการกระหายน้ำได้ดีมาก การเก็บใบชามักจะเก็บแต่ใบ
อ่อนๆ แรกผลิ ออกเป็น ๓ ใบเท่านั้น ส่วนการเก็บเมียงนี้มักจะเก็บทั้งใบอ่อนและใบขนาดกลางเท่านั้น

(จากสรรพคุณสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

กาแฟ

สรรพคุณ เป็นยากระตุ้นประสาท ช่วยให้สมองหายมึนงง กระชุ่มกระชวย

ขมิ้นหัวขึ้น ขวานเหลือง (กลาง), ขมิ้นขึ้น (เหนือ), ขมิ้นอ้อย

สรรพคุณ ใช้หุงกับน้ำมันมะพร้าว นำมาใส่แผล จะทำให้แผลหายเร็ว เพราะห้วขมมีน อ้อยนั้น มีรสฝาด (tannin) และใช้บรรเทาอาการฟกช้ำบวมได้ ส่วนเหง้าสดนั้น นำมาบดผสมกับน้ำปูนใส สามารถนำมาดื่มรักษาอาการท้องร่วงได้

คำรับยา ๑. รักษาอาการท้องร่วง ให้ใช้ห้วของขมมีนอ้อยสด ประมาณ ๒ แวน นำมาบดผสมกับน้ำปูนใส แล้วใช้รับประทานได้

๒. รักษาเสี้ยน และหนามตำ โดยการนำขมมีนอ้อยมา ๕ แวน ข้าวเหนียวสุก ๑ กำมือ ดอกชบา ๕ ดอก ใช้ตำพอก สามารถดูดเสี้ยนและหนองออกจากแผลได้

๓. รักษาแผล ใช้ขมมีนอ้อยที่หุงในน้ำมันมะพร้าว แล้วนำมาใส่แผลให้หายเร็ว เพราะขมมีนอ้อยเป็นยาฝาดสมานด้วย

๔. รักษาฝี ถ้าเป็นฝีหัวเดือน ให้นำใบไม้เผาไฟให้ไหม้ ส่วนห้วขมมีนอ้อยนั้น นำมาตำด้วยกัน แล้วใช้น้ำเป็นกระสายยา และใช้ได้ทั้งกินและทา หรือพอกด้วยก็ได้

๕. รักษาอาการปวดบวม ฟกช้ำ นำขมมีนสดๆ มาตำให้ละเอียด แล้วเอามาพอกที่บวม บรรเทาอาการปวดข้อ ฟกช้ำบวม

๖. รักษาอาการเป็นหวัด นำห้วขมมีนอ้อย พริกหาง อบเชยเทศ นำมาต้มแล้วเติมน้ำผึ้งนำมารับประทานได้

อื่นๆ สามารถนำมาใช้แต่งสีเหลืองของอาหารบางชนิด เช่น ข้าวเหนียวเหลือง ขนเม็องฉวน และยังสามารถใช้ย้อมสีผ้าให้เป็นสีเหลืองได้

เก็กฮวย

สรรพคุณ ดอกเก็กฮวย เป็นยาบำรุงหัวใจ แก้กะหายน้ำ ใช้ต้มน้ำดื่มกับน้ำตาลทรายแดง

ไหลบัว

เหง้าและเมล็ด จะมีรสหวาน มันเล็กน้อย ใช้เป็นยาบำรุงกำลัง รักษาอาการร้อนใน กระหายน้ำ รักษาโรค รักษาดี รักษาเสมหะ และอาการพุพอง นอกจากจะใช้ทำเป็นยา แล้วยังใช้เหง้าและเมล็ดเป็นอาหารได้

ไข่น้ำ (พืชวัดฤ)

สรรพคุณ เปลือกต้นใช้รักษาพิษตานซาง รากขับไล่เดือน รักษาท้องร่วง เจริญอาหาร เปลือกต้นจะมีสารจำพวก steroid มีชื่อว่า sitosterol และ ecdysterone และ anguside (p-hydroxybenzoic ester of aucubin)

ผล เมื่อสุกใช้รับประทานกับเกลือ สามารถรักษาโรคเบาหวาน

เปลือกแทน

สรรพคุณ เปลือกคัมขับปัสสาวะ

มีชื่อเรียกแตกต่างกัน ภาคกลาง เรียกว่า สมอพิเภก สมอใหญ่

ภาคอีสาน, เหนือ เรียกว่า ลูกหมอพ่อยักษ์ สมอแทน แทนขาว

แทนดำ, แทน

รางจืด

สรรพคุณ ทั้งต้น จะมีรสเย็นใช้ถอนพิษยา เมื่อเมา หรือใช้ปรุงเป็นยาเขียว ถอนพิษไข้ และพิษทั้งปวง

รากและเถา ใช้กินเป็นยารักษาอาการร้อนในกระหายน้ำ รักษาพิษร้อนทั้งปวง (จากสรรพคุณพืชสมุนไพร ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

แพทย์คำบลกล่าวว่า รสเย็นถอนพิษและยาเมื่อเมา แพทย์ตามชนบทใช้ปรุงเป็นยาเขียวถอนพิษไข้ และพิษทั้งปวง รากและเถารับประทานเป็นยาแก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้พิษร้อนทั้งปวง (จากไม้เทศเมืองไทย)

ห้วยบอน บอนแก้ว บอนคอย (เจียว-แม่ฮ่องสอน) บอนแก้ว (เหนือ)

ใช้เป็นยากัดฝ้าหนอง กัดเถาดานในท้อง หุงเป็นน้ำมันใส่แผล สมานแผล โดยการบั้งไฟใช้รับประทานได้

ห้วยกลอย

สรรพคุณ แพทย์ทางชนบทใช้ปรุงเป็นยารับประทานแก้เถาดานที่กลิ้งเป็นก้อนอยู่ในท้อง ภายนอก ใช้หุงเป็นน้ำมันใส่แผล กัดฝ้า กัดหนองได้ดี อีกชนิดหนึ่งเรียกว่า กลอยจืด เถาไม่มีหนามอย่างนี้หายาก เพราะการรับประทานสะดวกจึงสูญพันธุ์ไปหมด

ใบบัวบก ทั้งต้น ใช้รักษาอาการไข้ เป็นยาบำรุงหัวใจ และบำรุงกำลัง รักษาอาการอ่อนเพลีย เมื่อยล้า ขับปัสสาวะ เป็นยาขับโลหิตเสีย รักษาโรคผิวหนัง ใช้รักษาบาดแผล รักษาอุบัติเหตุ ระดูขาว รักษาพิษเนื่องจากถูกงูกัด และรักษาอาการเริ่มเป็นบิด ทำให้โลหิตแผ่ซ่าน รักษาอาการท้องร่วง นอกจากนี้ยังใช้ผสมในตำรับยาร่วมกับสมุนไพรอื่นๆ เป็นยารักษาอาการร้อนในกระหายน้ำรักษาเด็กที่เป็นซางตัวร้อน และหอมแห้ง รักษาโรคปากเปื่อย ปากเหม็น เจ็บคอ น้ำลายไหล

อื่นๆ ใบบัวบกยังใช้เป็นอาหารต่างผักกินกับหมี่กรอบ ก๋วยเตี๋ยวผัดไทย ฯลฯ นอกจากนี้ น้ำที่คั้นได้จากใบยังใช้เป็นเครื่องดื่มได้

เทียนขม

สรรพคุณ เมล็ดมีรสขม รับประทานแก้ไข้ แก้ดีพิการ แก้กรันเนื้อกรันตัว แก้นอนสะดุ้ง ผวา หลับๆ ตื่นๆ

สะแก

สรรพคุณ แพทย์คามชนบทใช้เมล็ดใบสะแกประมาณ ๑ ช้อนหวาน ปั่นให้ละเอียดผสมกับไข่ไก่ ๑ ฟอง แล้วทอดปรุงให้เด็กประมาณ ๕-๖ ขวบ รับประทานเมื่อท้องว่าง เป็นยาเมื่อไส้เดือนและพยาธิเส้นด้ายดี ๓-๔ ชั่วโมงถ้าไม่ไปอุจจาระ ก็ให้ถ่ายยาเอาตัวออกเสีย ส่วนรากหรือใบของสะแกที่เรียกกันว่า สะแกทั้ง ๕ ก็ใช้ปรุงเป็นยาต้มให้รับประทานเป็นยาเมื่อพยาธิ และไส้เดือนของเด็กโตๆ ที่มีอาการปวดท้อง ท้องถัน อุจจาระเหม็นคาว และสีขาว กระพุดกระพรวด หรือแก้โรคตานขโมย เป็นยาประจำท้องเด็กดี แพทย์โบราณจังหวัดแพร่ใช้รากและเนื้อไม้ของสะแกต้มรับประทาน เป็นยาแก้ตามโรคเข้าข้อ ออกดอกแลหนองใน หรือบาดแผลที่ลับ และมีมะม่วง นิยมว่าเป็นยาขับดีลีทรีนัก

มะเกลือ ลำต้น นำมาใช้เป็นยาแก้ชางตานขโมย แก้กระษัย ถ่ายพยาธิไส้เดือน เป็นต้น

เปลือกลำต้น ใช้ปรุงเป็นยาแก้เบื่ออาหาร ขับเสมหะ แก้กานขาง แก้พิษ และถ่ายพยาธิ เป็นต้น

แก่น (แก่นกลางไม้ เป็นสีดำ) ใช้ปรุงเป็นยาแก้ลม แก้ฝืนท้อง แก้กานขางตานขโมย และแก้กระษัยกล่อน เป็นต้น

ราก ใช้รากสด นำมาฝนกับน้ำขาวข้าวรับประทาน แก้ลม แก้อาเจียน เป็นต้น

ผล ใช้ผลดิบ (สีเขียว) จำนวนเท่ากับอายุของผู้ป่วย แต่ไม่เกิน ๒๕ ผล นำมาตำให้ละเอียด แล้วใช้ผสมกับน้ำหัวกะทิสดรับประทาน เป็นยาถ่ายพยาธิไส้เดือน ตัวดีด เส้นด้าย ปากขอ เป็นยาแก้กระษัย จุก แก้กานขาง เป็นต้น

เสลดพังพอน (ของระอา)

สรรพคุณ ใบ แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เช่น ผึ้ง แมงป่อง ตะขาบ แผลฟกช้ำจากการกระทบกระแทก หรือแผลมีเลือดออก ให้ใช้ใบตำพอกหรือผสมกับเหล้าตำพอก และอาจจะใช้ต้มน้ำกินทำให้เลือดไหลเวียนดี

ข้อห้ามใช้สตรีมีครรภ์ห้ามรับประทาน

อื่นๆ ในมาเลเซีย ใช้แก้ปวดฟันและแก้ปวด ส่วนในประเทศไทยใช้แก้พิษงูเห่ากัดโดยใช้
ตำพอกบาดแผลส่วนหนึ่งแล้วผสมเหล้ากินส่วนหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นเพียงการยัดเวลาก่อนที่จะไปหาหมอ
รากฝนทาแก้พิษตะขาบ, พิษงู, พิษแมงป่อง

ตำรับยา แผลงสัตว์กัดต่อย เช่น พอกแมงป่อง ตะขาบให้ใช้ใบสดผสมกับเหล้า
ตำพอกตรงบริเวณที่เป็น

สารเคมีที่พบ ใบและก้าน มีสารประกอบพวก iridoid glycosides

ฟ้าทะลายโจร (ฟ้าทลาย)

สรรพคุณ ทั้งต้น แก้บิดชนิดติดเชื้อ แก้ทางเดินอาหารอักเสบ แก้หวัด แก้ทอนซิล
อักเสบ แก้ปวดอักเสบ และแก้อาการท้องเดิน โดยใช้ต้นแห้งประมาณ ๑-
๓ กำมือ เอามาหั่นแล้วต้มกับน้ำดื่ม ส่วนเป็นยาแก้ใช้นั้นให้ใช้
ครั้งละ ๑ กำมือ ต้มกับน้ำดื่มเวลามีอาการ หรือก่อนอาหาร
เช้า-เย็น และถ้าเป็นโรคนอก

ใบ ใช้รักษาแผลน้ำร้อนลวก แก้ไฟไหม้ โดยการนำมาบดผสมกับ
น้ำมันพืชใช้ทาตรงบริเวณที่เป็นแผล

อื่นๆ เป็นสมุนไพรที่รู้จักกันมากในภาคพื้นเอเชีย ทั้งจีน ฮองกง และอินเดีย ส่วนใน
ประเทศจีนนั้น ได้สกัดออกมาเป็นยาซึ่งมีหลายรูปแบบ ถ้าเป็นยาฉีดก็มีชื่อว่า Yamdepieng Chuanxinlian
Ruogas Injection และเป็นยาเม็ดก็มีชื่อว่า Chuanxinlian Antiphlogistic Pill, Chuanxinlian
Tablets, Kang Yan Tablets

ผักเป็ดแดง, ผักเป็ด, ผักเป็ดขาว (ภาคกลาง)

สรรพคุณ ต้น ประเทศไทยเรานำมาปรุงเป็นยาฟอกเลือด บำรุงเลือด ดับพิษเลือด
และเป็นยาระบายอ่อนๆ ส่วนในเกาะมาดากัสการ์ ศรีลังกา
มาเลเซีย ลาว กัมพูชา เวียดนาม ใช้เป็นยาขับน้ำนม เป็นผัก
ชนิดหนึ่ง พอกแผล และรักษาโรคเกี่ยวกับลำไส้ ในอินโดนีเซีย
ใช้เป็นยาแก้ท้องร่วง แก้บิด ลดไข้ และในประเทศอินเดีย ใช้แก้
พิษงูกัด ขับน้ำนม เป็นยากระตุ้นการไหลของน้ำดี

ใบ ใช้แก้พิษงูกัด

ราก ใช้ปรุงเป็นยาฟอกเลือด แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ เป็นยาระบาย

ใบแมงลัก

สรรพคุณ ใบ ใช้ใบสด นำมาตำให้ละเอียด คั้นเอาน้ำกิน เป็นยาแก้หวัด
แก้หลอดลมอักเสบ แก้โรคท้องร่วง หรือใช้กากใบที่ตำทาแก้โรค
ผิวหนังทุกชนิด

(จากพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

ใบกะเพรา

สรรพคุณ ใบ ขับลม บำรุงธาตุ แก้อาการไม่ปกติ ขับเสมหะ แก้เสมหะเหนียว
รักษาโรคผิวหนัง ขับโลหิตให้เดินทั่วร่างกาย แก้อาเจียน แก้ลมพิษ
เป็นยาไล่แมลง แก้ไอเรื้อรัง ขับเหงื่อ ยาระบาย ให้หยอดหูแก้เจ็บหู
รักษาโรครูมาติก รักษาโรคตับ รักษาโรคจมูกอักเสบ แก้ท้องอืด
ท้องเฟ้อ ท้องขึ้น ปวดท้อง แก้ปวดฟัน ขับน้ำนม แก้อาการ
แก้จุกเสียด แน่นเฟ้อ แก้ลม ช่วยย่อยอาหาร แก้โรคกระเพาะ
แก้หูด

น้ำคั้นจากใบ ขับเหงื่อ ขับเสมหะ รักษาโรคผิวหนัง ทาแก้กลาก

(จากหนังสือก้าวไปกับสมุนไพร เล่ม ๒)

ดินประสิว

สรรพคุณ เนื่องจากดินเป็นกรด และกัดผิวหนังได้ จึงนำมาทำเป็นยาจี้หูด หรือ
เนื้องอกและดินประสิวยังมีรสเค็ม เย็น ใช้เป็นยาถอนพิษ ขับปัสสาวะ ขับลมที่คั่งค้างตามเส้น หรือใช้
ทาแก้คัน แก้โรคผิวหนังได้ดีมาก (จากหนังสือพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

น้ำตาลกรวด รสหวาน

สรรพคุณ ชูกำลัง เจริญโลหิต แก้อ่อนเพลีย หิวโหย ทำให้ชุ่มชื้น

(จากหนังสือเภสัชกรรมไทยแผนโบราณ, สมาคมแพทย์แผนโบราณ วัฒนาฯ

กรุงเทพฯ)

น้ำตาลทรายแดง ได้จากต้นอ้อย รสหวานติดขมเล็กน้อย

สรรพคุณ แก้อ่อนใน กระหายน้ำ แก้ไข้ใน ชูกำลัง

(จากหนังสือเภสัชกรรมไทยแผนโบราณ, สมาคมแพทย์แผนโบราณ วัฒนาฯ

กรุงเทพฯ)

ถั่วเขียว

สรรพคุณ นำมาต้มแล้วกินเป็นยาขับปัสสาวะ สำหรับคนที่เป็นโรคเหน็บชา ส่วนถั่วเขียวที่คีบ หรือที่ต้มสุกแล้ว ใช้ตำพอกเป็นยารักษาภายนอก ช่วยบ่มหนองให้ฝีสุก และยังใช้ในโรคอื่นๆ ได้ เช่น การคลอดลูกยาก โรคท้องมาน และท้องร่วง

อื่นๆ ถั่วเขียวเป็นพรรณไม้ที่ให้ประโยชน์มาก ทั้งด้านอาหาร และในด้านที่ใช้เป็นยา ถั่วเขียวนี้นเมื่อนำมาเพาะเป็นถั่วงอกจะให้วิตามินเอ บี และซี สูงมาก สำหรับในด้านที่ใช้เป็นยานั้น ถึงแม้จะพบว่า ใช้ได้ผลในการรักษาโรคต่างๆ นั้น แต่ก็ไม่มีผลการทดลองที่ยืนยันว่ารักษาได้ผลที่แน่นอน

(จากหนังสือพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

ลูกเดือย (ไค้), เดือยหิน, มะเดือย (พวยัพ), สกวย (เขมร)

สรรพคุณ เมล็ด นำมาทำเป็นยาใช้บำบัดอาการหลอดลมอักเสบ ปอดอักเสบ มีน้ำคั่งในปอด และถ้านำมาหมักจะได้แอลกอฮอล์ ซึ่งใช้ในโรคข้ออักเสบ แต่ถ้าคนที่พื้นใจใหม่ๆ ก็นำเมล็ดมาขง ซึ่งเป็นอาหารที่มีคุณค่ามาก เป็นยาเย็น และขับปัสสาวะ

(จากหนังสือพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

หัวบุก (บุกโร, หัววัน)

สรรพคุณ หัวจะมีรสเบื่อเมา ใช้แก้เสมหะเถาตาน และเลือดก้อน หรือใช้หุงเป็นน้ำมันใส่บาดแผล กัดฝี กัดหนองคิ

น้ำผึ้งเดือนห้า

สรรพคุณ น้ำผึ้งที่ใหม่ๆ และสดๆ จะหวานร้อน และฝาด ซึ่งเป็นยาบำรุงธาตุ แก้สะอึก แก้ไข้ตรีโทษ และกระทำให้ออกใจแห้ง ส่วนน้ำผึ้งค้างปีนั้น ทานเข้าไปจะผายธาตุ ทำให้ผอมแห้ง หรือจะใช้น้ำผึ้งผสมกับยา เราเรียกว่า ยาลูกกลอน เป็นยาผายลม ทำให้เรอ แต่ถ้าค้างปี ก็จะต้องระวังอย่างแรงมาก สำหรับกากที่ได้จากรวงหรือ “ขี้ผึ้ง” นั้น นำมาต้มจะเป็นยาแก้โรคบิดเรื้อรัง ซึ่งเคยได้ผลมาแล้ว

มะเฟือง

สรรพคุณ เปลือกลำต้นชั้นใน นำมาปรุงเป็นยาผสมกับไม้จันทร์ และขลุ่ย ใช้ทาภายนอกแก้ผดผื่นคันทั่วไป

ใบ

ใช้ใบสด นำมาตำให้ละเอียด ใช้ทาแก้กลากเกลื้อน แก้ปวดฟัน และใช้ทารักษาฝีสุกอีไส เป็นต้น

ใบและราก

ใช้ใบและรากสด นำมาต้มเอาน้ำเป็นยาแก้พิษร้อน แก้ไข้

ใบและผล	ใช้ใบและผลสดนำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้ไข้ แก้ อาเจียน เป็นต้น
ดอก	ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ หรือใช้ดอกสดนำมาตำให้ละเอียด ใช้ทาแก้แพ้ lacquer
ผล	ใช้ผลสด นำมาคั้นเอาน้ำกิน เป็นยาแก้เลือดออกตาม ไรฟัน แก้บิด ขับน้ำลาย แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้ไข้ แก้กระหาย แก้เมา แก้ท้องร่วง ลดอาการอักเสบ หรือใช้ผสมสารส้ม หรือสุรา กินแก้โรคนี้ เป็นต้น

ข้อห้ามใช้ ผลมะเฟือง สตรีที่ตั้งครรภ์ไม่ควรที่จะรับประทานมาก เพราะอาจทำให้

แท้งลูกได้

มะเฟืองเป็นพรรณไม้ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศบราซิล

(จากพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

พริกขี้หนู ดีปลี (ใต้), พริกนก, พริกแจว, พริกน้ำเมียง, พริกแต้ (ภาคเหนือ) หมักเผ็ด

(อีสาน)

สรรพคุณ ผล ใช้ปรุงรสอาหาร ช่วยเจริญอาหาร และรักษาอาการอาเจียน รักษาโรค
หิด กลาก รักษาโรคบิด โดยการใช้พริกสด ๑ เม็ด หรือมากกว่านั้นใช้กิน และอาการปวดบวมเนื่องจาก
ความเย็นจัด โดยใช้ผงพริกแห้งทำเป็นขี้ผึ้ง หรือสารละลายแอลกอฮอล์ใช้ทา

อื่นๆ พรรณไม้นี้ เป็นพรรณไม้สวนครัวที่ขาดกันไม่ได้ เป็นพรรณไม้ที่ขึ้นง่าย แต่
บำรุงรักษายาก เพราะใบอ่อนของพริกอร่อย ทำให้แมลงต่างๆ ชอบกิน ผลแรกผลิผสมกับแกงเลียง
ช่วยชูรส ส่วนผลกลางแก้ไข้ใส่แกงคั่วส้ม จะได้อาหารที่มีรสเปรี้ยวอ่อนๆ เพราะมีวิตามินซี และ
ใส่พริกจะมีสารแคปไซซินที่ให้ความเผ็ด และมีกลิ่นฉุนเผ็ดร้อน เป็นเครื่องปรุงอาหาร ช่วยชูรส
ใส่น้ำพริก, ยำ ทำเป็นน้ำปลาตอง และยังเป็นยาช่วยกระตุ้นให้เจริญอาหาร บำรุงธาตุ หรือใช้ภายนอก
เป็นยาทาถูปวด ลดอาการไขข้ออักเสบ

ข้อมูลทางคลินิก ๑. รักษาอาการบวม, ฟกช้ำ ให้ใช้พริกขี้หนูที่แก่จัดเป็นสีแดง
แล้วตากแห้งนำมาบดเป็นผงให้ละเอียด แล้วเทลงในวาสลินที่เคี่ยวจนเหลว กวนให้เข้ากัน แล้วนำไป
เคี่ยวอีกจนได้กลิ่นพริก ใช้สำหรับทาถู รักษาอาการเก็ดิด ถูกชน ฟกช้ำดำเขียว และอาการปวดตามข้อ
ใช้ทาตรงบริเวณที่เป็นวันละครั้ง หรือสองวันต่อครั้ง

๒. รักษาอาการปวดตามเอว และน่อง ให้ใช้ผงพริกขี้หนู และวาสลิน

หรือผงพริก วาสลิน แป้งหมี่ เติมหเล้าเหลืองจำนวนพอประมาณ แล้วคนให้เป็นครีม ก่อนที่จะใช้ให้ ทาลงบนกระดาษแล้วปิดบริเวณที่ปวด ใช้พลาสติกปิดโดยรอบ จะมีอาการทำให้แห้งออก การเคลื่อนไหว กลองแกล้งขึ้น และรู้สึกหายปวด จากการตรวจสอบพบว่า ตามบริเวณที่พอกยาจะมีความรู้สึกร้อน และการไหลเวียนของโลหิตเพิ่มขึ้น (จากหนังสือพจนานุกรมสมุนไพรไทย ดร.วิทย์ เทียงบูรณธรรม)

เกลือ

เกลือทั้ง ๕

๑. เกลือสินเธาว์ มีรสเค็มมัน สรรพคุณ แก้พรรดิก แก้ระส่ำระสาย แก้ไข้ตรีโทษ แก้นิว
๒. เกลือวิก มีรสเค็มร้อน สรรพคุณ แก้อกัญญาณธาตุ แก้โรคท้องมาน แก้ไส้พอง
ท้องใหญ่ กระทำให้ชุ่มชื้น ๆ

๓. เกลือพิก มีรสเค็มหวาน สรรพคุณ ทำให้ชุ่มในลำคอ บำรุงเสียงให้เพราะ

๔. เกลือฝ่อ มีรสเค็มมัน สรรพคุณ แก้พรรดิก แก้มูกเลือด บำรุงไฟธาตุ แก้โรค

อันเสียดแทง

๕. เกลือสมุทร มีรสเค็ม สรรพคุณ บำรุงธาตุทั้ง ๔ แก้น้ำดี แก้โรคตา แก้อกท้องมาน
แก้เสมหะพิการ แก้บิดมูกเลือด บำรุงน้ำเหลือง

ข้อ ๗ เพชรสังฆาต ประคำดีควาย สมอเทศ สมอภิกษก สะเดาช้าง พยับเมฆ พยับหมอก
ลิ้นฟ้า สังกะณี มะขามป้อม มะเดื่อ มะดัน ขอทราบสรรพคุณแต่ละอย่างเฉพาะตัว และเมื่อผสมกันจะ
ใช้รักษาโรคได้อย่างไร ขอทราบรายละเอียด

ตอบ	เพชรสังฆาต	สรรพคุณ	ขับลมในลำไส้ แก้อริดสีดวงทวาร
	ประคำดีควาย	สรรพคุณ	ผล แก้ไข้ มักใช้เป็นยาดับพิษ แก้โรคผิวหนัง
	สมอเทศ	สรรพคุณ	ผลรสเปรี้ยว ฝาด ขับเสมหะ ขับลม เป็น ยาระบาย
	สมอไทย	สรรพคุณ	ผล แก้ไข้ ขับเสมหะ ช่วยระบาย
	สมอภิกษก	สรรพคุณ	ผล แก้ไข้ บำรุงธาตุ
	สะเดาช้าง	สรรพคุณ	เปลือกคัน มีรสขมเย็น แก้ไข้ ช่วยขับน้ำย่อย แก้พิษโลหิต
	พยับเมฆ	สรรพคุณ	ขับปัสสาวะ
	พยับหมอก	สรรพคุณ	ขับปัสสาวะ
	ลิ้นฟ้า	สรรพคุณ	เมล็ด เป็นยาระบาย แก้ไอ ขับเสมหะ รสขม

		แก้ร้อนใน
		เปลือกต้น รสขม แก้ไข ช่วย
		สมานแผล ขับน้ำเหลืองเสีย ขับเสมหะ
สังกรณี	สรรพคุณ	แก้ร้อนใน กระหายน้ำ ดับพิษไข้ เป็นยา ถอนพิษไข้กาฬ
มะขามป้อม	สรรพคุณ	รสเปรี้ยว ฝาด ขม ขับเสมหะ
มะเดื่อ	สรรพคุณ	แก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ กล่อมเสมหะ โลหิต แก้ ไข้หัว ไข้กาฬ ไข้พิษทุกชนิด
มะคัง	สรรพคุณ	รสเปรี้ยว เป็นยาระบายอ่อนๆ เป็นยาแก้ เสมหะในลำคอ ขับฟอกโลหิต

เมื่อผสมสมุนไพรเหล่านี้เข้าด้วยกัน ยาที่ได้จะมีสรรพคุณในการแก้ไข้ ดับพิษไข้ ขับเสมหะ
ช่วยระบาย บำรุงธาตุ

ข้อ ๘ ยาสมุนไพรจะมีผลข้างเคียงอย่างไรบ้าง ขอทราบรายละเอียด

ตอบ ยาสมุนไพรมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับยาแผนปัจจุบันทั่วไปที่มีทั้งคุณและโทษ
ถ้าใช้ถูกต้องตามคำแนะนำ และข้อควรระวังในการใช้ก็จะปลอดภัย และเกิดประโยชน์ ถ้าใช้โดยไม่มี
หลักเกณฑ์ หรือข้อบ่งชี้ก็จะเกิดโทษ ซึ่งอาการข้างเคียงที่เกิดจากผลการแพ้ยาสมุนไพรโดยทั่วๆ ไป
มีดังนี้

๑. ผื่นขึ้นตามผิวหนัง อาจเป็นตุ่มเล็กๆ ตุ่มโต เป็นปื้นหรือเป็นเม็ด
แบนคล้ายลมพิษ อาจบวมที่ตา (ตาปูด) หรือริมฝีปาก (ปากเจ่อ) หรือมีเพียงดวงสีแดงที่ผิวหนัง

๒. เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน (หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง) ถ้ามีอยู่ก่อนกินยา
อาจเป็นเพราะโรคเดิมก็ได้

๓. หูอื้อ ตามัว ชาที่ลิ้น ชาที่ผิวหนัง

๔. ประสาทความรู้สึกทำงานไวเกินปกติ เช่น เพียงแตะผิวหนังก็รู้สึกเจ็บ
ดูผมก็แสบหนังศีรษะ ฯลฯ

๕. ใจสั่น ใจเต้น หรือรู้สึกวูบวามคล้ายหัวใจจะหยุดเต้น และเป็นบ่อยๆ

หมายเหตุ ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เป็นข้อมูลที่ได้จากหนังสือ “สมุนไพรในงานสาธารณสุข
มูลฐาน สำหรับบุคลากรสาธารณสุข” ของสำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข

ข้อ ๙ ขอให้กระทรวงสาธารณสุขค้นคว้าวิจัยสรรพคุณด้วยที่สำคัญ เพื่อให้แพทย์ประจำ
ตำบล และเจ้าอาวาสใช้เป็นตำรายาสมุนไพรใช้รักษาโรคเพื่อการกุศลจะได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
ขอทราบรายละเอียด

ตอบ การศึกษาและวิจัยสรรพคุณของตำรายาสมุนไพรเป็นเรื่องสำคัญ กระทรวงสาธารณสุขให้ความสำคัญ และพัฒนาการศึกษาวิจัยสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งดำเนินการโดยกองวิจัยและพัฒนาสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๓๖ อนุมัติในหลักการให้ดำเนินการโครงการทศวรรษแห่งการพัฒนาการแพทย์แผนไทย ปี ๒๕๓๖ - ๒๕๔๕ ของกระทรวงสาธารณสุข โครงการดังกล่าวมีกลวิธีให้การส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนาการศึกษาวิจัยตำรายาสมุนไพร (ยาไทย) มีประสิทธิภาพและความปลอดภัย เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาสาธารณสุขให้กับประชาชนอย่างกว้างขวาง

เป็นที่น่ายินดียิ่ง ที่รัฐบาลชุดปัจจุบันได้แสดงเจตน์จำนงในการส่งเสริมการพัฒนาการแพทย์แผนไทย โดยแถลงนโยบายต่อรัฐสภา ความว่า ให้มีการผสมผสานการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรเข้ากับระบบบริการสาธารณสุขของชุมชนอย่างเหมาะสม และเพื่อให้มีองค์กรรองรับการพัฒนาการแพทย์แผนไทยได้อย่างเต็มที่ กระทรวงสาธารณสุขจึงได้จัดตั้งสถาบันการแพทย์แผนไทยเป็นหน่วยงานระดับกอง สังกัดกรมการแพทย์ ขึ้น โดยมีบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนา การประสานงาน การสนับสนุนและความร่วมมือด้านการแพทย์แผนไทยของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการทศวรรษแห่งการพัฒนาการแพทย์แผนไทยดังกล่าว